

Міністерство освіти і науки України
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка

Кафедра спеціальної та інклюзивної освіти

“ЗАТВЕРДЖУЮ”
 Завідувач кафедри
___ Г.І. Слосанська
“04” вересня 2024 року

**РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
ПСИХОЛІНГВІСТИКА**

Рівень вищої освіти	<u>перший (бакалаврський)</u>
Галузь знань	<u>А Освіта</u> (шифр і назва галузі знань)
Спеціальність	<u>А6 Спеціальна освіта</u> (код і найменування спеціальності)
Освітня програма	<u>Логопедія</u> (найменування освітньої програми)
Мова навчання	<u>українська</u>

Тернопіль 2024

Робоча програма навчальної дисципліни «Психолінгвістика» для студентів освітньої програми «Логопедія» спеціальності А6 «Спеціальна освіта» галузі знань А Освіта освітнього рівня «бакалавр».

Розробники:

Горішна Н.М. – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри спеціальної та інклюзивної освіти Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка.

Робочу програму затверджено на засіданні кафедри спеціальної та інклюзивної освіти.

Протокол № 2 від “04” вересня 2024 року.

Завідувач кафедри спеціальної та інклюзивної освіти Г.І. Слезанська.

1. Опис навчальної дисципліни

1	Освітня програма	Логопедія
2	Спеціальність	016 Спеціальна освіта
3	Галузь знань	01Освіта/Педагогіка Культура і
4	Ступінь вищої освіти	Перший (бакалаврський)
5	Статус дисципліни	Обов'язкова
6	Мова навчання	Українська
7	Курс	3
8	Семестр	5
9	Кількість змістових модулів	1
10	Форма підсумкового контролю	Екзамен
11	ІНДЗ	Методична розробка
11	Обсяг дисципліни в кредитах ECTS	3 кредити
12	Загальна кількість годин	90
13	Аудиторні заняття (год.)	Денна форма – 36, заочна форма – 18
14	Лекції (год.)	Денна форма – 16, заочна форма – 8
15	Семінарські заняття (год.)	Денна форма – 20, заочна форма – 10
16	Самостійна робота студента (год.)	Денна форма – 54, заочна форма – 72

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної роботи становить:

для денної форми навчання – 40 % до 60%;

для заочної форми навчання – 20% до 80%.

2. Мета навчальної дисципліни

Метою викладання навчальної дисципліни «Психолінгвістика» є формування системи знань щодо психологічних процесів, властивостей і станів, які лежать в основі формування, продукування та сприйняття мовлення у їх взаємодії з системою мови.

Вивчення дисципліни забезпечує набуття наступних компетентностей:

ЗК 3. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу;

ЗК 4. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях;

ЗК 7. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями;

СК 3. Здатність застосовувати психологопедагогічні, дефектологічні, медико-біологічні, лінгвістичні знання у сфері професійної діяльності;

СК 4. Здатність планувати та організовувати освітньо-корекційну роботу з урахуванням структури та особливостей порушення (інтелекту, мовлення, слуху, зору, опорно-рухових функцій тощо), актуального стану та потенційних можливостей осіб із особливими освітніми потребами;

СК 8. Готовність до діагностико-консультативної діяльності;

СК 15. Здатність аргументовано відстоювати власні професійні переконання, дотримуватись їх у власній фаховій діяльності;

СК 16. Здатність до особистісного та професійного самовдосконалення, навчання та саморозвитку.

3. Результати навчання

Вивчення навчальної дисципліни «Психолінгвістика» забезпечує досягнення здобувачами таких результатів навчання:

РН 2. Здійснювати пошук, аналіз і синтез інформації з різних джерел для розв'язування конкретних задач спеціальної та інклюзивної освіти.

РН 3. Розуміти закономірності та особливості розвитку і функціонування, обмеження життєдіяльності у контексті професійних завдань.

РН 7. Вільно спілкуватися державною та іноземною мовами у професійному середовищі, володіти фаховою термінологією та професійним дискурсом.

РН 8. Організовувати і здійснювати психолого-педагогічне вивчення дітей з особливостями психофізичного розвитку, діагностико-консультативну діяльність.

4. Програма навчальної дисципліни

4.1. Зміст навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Теоретико-методологічні проблеми психолінгвістики.

Тема 1. Психолінгвістика: її особливості, взаємозв'язок з іншими науками.

Визначення психолінгвістики. Об'єкт та предмет психолінгвістики. Завдання психолінгвістики як когнітивної науки. Передумови появи психолінгвістики: навчання іноземним мовам, навчання рідної мови, відновлення мовлення при порушеннях, передача інформації, судова психологія. Міждисциплінарні зв'язки психолінгвістики з лінгвістикою, філософією, лінгвопсихологією, логопедією, культурологією, етнопсихолінгвістикою, соціолінгвістикою тощо. Методи психолінгвістичних досліджень: організаційні, емпіричні, математичні методи, інтерпретаційні, методи нейровізуалізації.

Тема 2. Мовленнєва діяльність. Види мовлення.

Спілкування і комунікація. Відмінності у спілкуванні людей і тварин. Функції спілкування у тварин. Дослідження мовлення тварин. Мова і мовлення, їх значення у спілкуванні. Відмінності між мовою і мовленням. Система мови і її структурні особливості. Характеристика рівнів мови: фонологічного, морфологічного, лексико-семантичного, синтаксичного. Мовлення як діяльність і поведінка. Якісні ознаки мовленнєвої діяльності. Види мовлення. Зовнішнє і внутрішнє мовлення. Особливості усного і писемного мовлення. Характеристики монологічного, діалогічного та полілогічного мовлення. Кінтекстне та ситуативне мовлення. Функції мовлення. Класифікація і характеристики видів мовленнєвої діяльності.

Тема 3. Фізіологічні, когнітивні та соціальні аспекти розвитку мовлення.

Фізіологічні передумови мовлення. Центральний та периферичний Мовленнєвий апарат. Локалізація центрів мовлення у мозку. Послідовність обробки рівних видів мовленнєвої діяльності у мозку. Когнітивні аспекти мовлення. Зв'язок мовлення і мислення. Когнітивна теорія Ж. Піаже. Когнітивна парадигма у генеративній теорії Н. Хомського. Соціокультурна теорія Л. Виготського. Гіпотеза Сапіра-Уорфа. Соціальні аспекти мовлення. Порушення соціального використання мови.

Тема 4. Розвиток мовлення в онтогенезі. Послідовність етапів мовленнєвого розвитку в дитячому віці.

Формування мовленнєвої діяльності в онтогенезі. Періодизація мовленнєвого розвитку. Характеристика послідовних етапів мовленнєвого розвитку в дитячому віці. Критичні періоди розвитку мовленнєвої діяльності. Закономірності формування лексичної сторони мовлення в онтогенезі. Психологічні закономірності оволодіння значенням слова в онтогенезі. Дитяча словотворчість в період оволодіння системою рідної мови. Формування граматичної сторони мовлення. Типові граматичні помилки в мовленні дітей, як відображення специфічних особливостей оволодіння системою рідної мови в онтогенезі.

Тема 5. Психолінгвістичний аналіз процесу сприймання мовлення.

Стадії сприймання мовлення. Рівні сприймання мовлення: початковий, середній, вищий. Теорії і чинники сприймання і розуміння мовлення. Моторні та сенсорні теорії сприйняття мовлення. Пасивні та активні теорії. Чинники сприймання мовлення. Загальні особливості сприймання мовлення. Особливості сприймання слухового мови. Візуальне сприйняття мови. Одиниці процесу сприймання мовлення. Сприйняття букв і слів. Ментальний лексикон. Сприйняття речень. Співвіднесення мовлення з дійсністю.

Тема 6. Психолінгвістичний аналіз процесу породження мовлення.

Психолінгвістичні теорії породження мовленнєвого висловлювання. Рівневі та циклічні теорії породження мовлення. Схоластичні теорії. Інтегративні теорії. Теорія безпосередніх складників. Етапи породження мовлення: мотивація мовлення. Семантико-граматичне структурування. Перехід внутрішнього мовлення у зовнішнє. Помилки мовлення: підстановки, зрощення, перестановки, описки, спунеризми, малопримізи, помилки сприйняття. Обмовки і психоаналіз. Нейропсихологічні аспекти порушення виробництва мови. Афазії Брока і Верніке. Аграматизм. Жаргонна афазія. Парафазії. Аномія.

Тема 7. Основи аспекти патопсихолінгвістики.

Патопсихолінгвістичні дослідження, як ключ до розуміння механізмів породження і сприйняття мовлення. Підходи до розуміння норми і патології в мовленні. Мовлення в стані емоційної напруженості. Мовлення в зміненому стані свідомості. Особливості мовлення при акцентуаціях і психопатіях. Мовлення при шизофренії. Особливості мовленнєвої поведінки при маніях та депресії. Реалізація мовленнєвої діяльності при паранояльності та епілепсії.

Мовлення при істероїдності. Особливості мовлення у людей із захворюванням Паркінсона та Альцгеймера.

Тема 8. Прикладні аспекти психолінгвістики.

Значення психолінгвістики при нейролінгвістичному програмуванні (НЛП). Аналіз психолінгвістичних механізмів, що використовуються для впливу на поведінку та свідомість людей через мовлення. Судова психолінгвістика: застосування психолінгвістичних методів у судочинстві, зокрема для аналізу мовлення та текстів у правовому контексті. Ідентифікація особистості на основі мовлення: вивчення можливостей визначення індивідуальних характеристик особи через аналіз її мовленнєвих особливостей. Мова і гендер. Гендерлект як сукупність особливостей мовленнєвого стилю чоловіків і жінок та проявів цих стилів на рівнях мовленнєвої поведінки та мовлення. Використання даних про мовленнєві особливості для ідентифікації тексту та розробки рекламних матеріалів.

4.2. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	кількість годин							
	денна форма				заочна форма			
	усього	у тому числі			усього	у тому числі		
		лекції	семінарські заняття	самостійна робота		лекції	семінарські заняття	самостійна робота
Змістовий модуль 1. Теоретичні та практичні основи впровадження інклюзивної освіти								
Тема 1. Психолінгвістика: її особливості, взаємозв'язок з іншими науками.	10	2	2	6	9	1	-	8
Тема 2. Мовленнєва діяльність. Види мовлення.	10	2	2	6	10	-	2	8
Тема 3. Фізіологічні, когнітивні та соціальні аспекти розвитку мовлення.	10	2	2	6	11	1	2	8
Тема 4. Розвиток мовлення в онтогенезі. Послідовність етапів мовленнєвого розвитку в дитячому віці.	10	2	2	6	11	1	2	8
Тема 5. Психолінгвістичний аналіз процесу сприймання мовлення.	14	2	4	8	14	2	2	10

Тема 6. Психолінгвістичний аналіз процесу породження мовлення.	14	2	4	8	14	2	2	10
Тема 7. Основі аспекти патопсихолінгвістики.	12	2	2	8	11	1	-	10
Тема 8. Прикладні аспекти психолінгвістики.	10	2	2	6	10	-	-	10
Разом за змістовим модулем 1	90	16	20	54	90	8	10	72

4.3. Теми лекцій

№ теми	Назва теми	кількість годин	
		денна форма	заочна форма
1	Психолінгвістика: її особливості, взаємозв'язок з іншими науками.	2	1
2	Мовленнєва діяльність. Види мовлення.	2	-
3	Фізіологічні, когнітивні та соціальні аспекти розвитку мовлення.	2	1
4	Розвиток мовлення в онтогенезі. Послідовність етапів мовленнєвого розвитку в дитячому віці.	2	1
5	Психолінгвістичний аналіз процесу сприймання мовлення.	2	2
6	Психолінгвістичний аналіз процесу породження мовлення.	2	2
7	Основі аспекти патопсихолінгвістики.	2	1
8	Прикладні аспекти патопсихолінгвістики.	2	-
	Всього годин	16	8

4.4. Теми семінарських занять

№ теми	Назва теми	кількість годин	
		денна форма	заочна форма
1	Психолінгвістика: її особливості, взаємозв'язок з іншими науками.	2	-
2	Мовленнєва діяльність. Види мовлення.	2	2
3	Фізіологічні, когнітивні та соціальні аспекти розвитку мовлення.	2	2
4	Розвиток мовлення в онтогенезі. Послідовність етапів мовленнєвого розвитку в дитячому віці.	2	2
5	Психолінгвістичний аналіз процесу сприймання мовлення.	4	2
6	Психолінгвістичний аналіз процесу породження мовлення.	4	2
7	Основі аспекти патопсихолінгвістики.	2	-

8	Прикладні аспекти психолінгвістики.	2	-
	Всього годин	20	10

4.5. Самостійна робота

№ з/п	№ теми	Назва теми	кількість годин	
			денна форма	заочна форма
1	1	Історія виникнення й розвитку психолінгвістики.	2	4
2	1	Роль експерименту в психолінгвістиці.	2	4
3	2	Роль внутрішнього мовлення в пізнавальній інтелектуальній діяльності людини.	4	4
4	2	Специфічні функції мови та мовлення: самовираження, магічна, естетична, соціальної комунікації.	4	5
5	3	Проблема співвідношення мовлення та пам'яті.	4	5
6	3	Роль мовлення в організації вольового акту. Досвід навчання мавп людського мовлення.	4	5
7	4	Розвиток пасивного та активного словникового запасу в онтогенезі.	4	5
8	4	Мовленнєвий розвиток дітей з порушеннями зору і слуху.	4	5
9	5	Особливості розуміння дошкільниками граматичних категорій.	4	5
10	5	Роль фонематичного слуху у розумінні мовлення.	4	5
11	6	Роль зорового, слухового та рухового контролю у формуванні навички письма.	4	5
12	6	Особливості розвитку навички письма у ліворуких.	4	5
13	7	Природа і механізми порушень знакової діяльності мозку.	4	5
14	7	Психологічні аспекти порушення мовлення у дітей з аутизмом.	4	5
15	8	Судова психолінгвістика: експертиза мовлення осіб із порушеннями мовлення в юридичній практиці.	2	5
		Всього годин	54	72

4.6. ІНДЗ.

Навчальний проект з курсу «Психолінгвістика» являє собою методичну розробку, яка передбачає створення навчальних або інформаційних матеріалів, для роботи з дітьми з порушеннями мовлення з психолінгвістичної перспективи. Результати дослідження подаються у формі презентації, обсягом 5-10 слайдів. У структурі презентації доцільно виділити такі компоненти: мету, завдання, інструментарій, власне розробку, рекомендації з її використання. Вітається використання відеофрагментів, фото та інших матеріалів. ІНДЗ подається не пізніше ніж за 2 тижні до підсумкового

контролю. Критерії оцінювання та шкалу оцінювання подано відповідно у табл.1.

Таблиця 1. Критерії оцінювання ІНДЗ

№ п/п	Критерії оцінювання	Максимальна к-сть балів за кожним критерієм
1	Формулювання мети і завдань діагностичного дослідження	2
2	Доцільність та обґрунтованість вибору методів і діагностичного інструментарію	2
3	Детальність опису процедури дослідження	1
4	Доказовість отриманих висновків	2
5	Змістовність та обґрунтованість результатів діагностики та рекомендацій за її результатами	2
6	Структурованість змісту та технічне оформлення презентації	2
	Разом	10

5. Засоби оцінювання та методи демонстрування результатів навчання

У процесі вивчення дисципліни «Психолінгвістика» використовуються такі засоби оцінювання та методи демонстрування результатів навчання, як поточне опитування, групове обговорення, практичні завдання, презентації результатів виконаних індивідуальних завдань, тести.

6. Форми контролю

У процесі вивчення дисципліни «Психолінгвістика» використовуються такі форми контролю:

- поточний контроль у формі оцінювання результатів навчальної діяльності здобувачів вищої освіти під час семінарських занять; поточний контроль також здійснюється через проходження здобувачами тестів, вбудованих у структуру лекцій.
- модульний контроль застосовується після вивчення логічно завершеної частини навчальної дисципліни, оцінка модульного контролю складається з балів, накопичених упродовж вивчення змістового модуля;
- підсумковий контроль проводиться у формі тестування на освітній платформі MOODLE у термін, визначений графіком підсумкового контролю).

7. Критерії оцінювання результатів навчання

Критерії оцінювання відповідей на семінарських заняттях:

5 балів – глибокі знання навчального матеріалу, що міститься в основних і додаткових рекомендованих літературних джерелах; вміння аналізувати явища, які вивчаються, у їхньому взаємозв'язку і розвитку, чітко і лаконічно; логічно і послідовно відповідати на поставлені запитання; вміння застосовувати теоретичні положення під час розв'язання практичних задач;

4 бали – ґрунтовні знання навчального матеріалу; аргументовані відповіді на поставлені запитання; вміння застосовувати теоретичні положення під час розв’язування практичних задач;

3 бали – посередні знання навчального матеріалу, мало аргументовані відповіді, слабе застосування теоретичних положень під час розв’язання практичних задач;

2 балів – слабкі знання значної частини навчального матеріалу, істотні помилки у відповідях на запитання, невміння застосовувати теоретичні положення під час розв’язання практичних задач;

1 бал – незнання значної частини навчального матеріалу, істотні помилки у відповідях на запитання, невміння орієнтуватися під час розв’язання практичних задач, незнання основних фундаментальних положень;

0 балів – відповідь відсутня.

Поточне тестування: поточний контроль знань здобувачів здійснюється шляхом проходження тестів, інтегрованих у структуру лекцій. За кожен тест передбачено *1 бал*, а загальна максимальна кількість балів за виконання тестових завдань з усіх тем становить *10 балів*.

8. Розподіл балів, які отримують студенти

ЗМ 1									ЗМ 2	ЗМ 3	Сума
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	Поточне тестування	ІНДЗ	Підсумковий тест	
5	5	5	5	5+5	5+5	5	5	10	10	30	100

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проєкту (роботи), практики	для заліку
90–100	A	відмінно	зараховано
85–89	B	добре	
75–84	C	добре	
65–74	D	задовільно	
60–64	E	задовільно	
35–59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0–34	F	незадовільно з обов’язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов’язковим повторним

			вивченням дисципліни
--	--	--	-------------------------

9. Інструменти, обладнання та програмне забезпечення, використання яких передбачає навчальна дисципліна

1. Мультимедійний проєктор для демонстрації презентацій, відеофрагментів.
2. Комп'ютери з доступом до Інтернету для проведення поточного та підсумкового контролів.

10. Рекомендована література

Основна:

Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики: підручник. Видавн. центр Академія, 2004.

Домрачева І. Р., Аксьонова І. О. Основи мовленнєвої діяльності: навч. посіб. Вінниця, 2018. 101 с.

Засекіна Л.В., Засекін С.В. Психолінгвістична діагностика: навч. посіб. Луцьк : РВВ «Вежа» Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки, 2008. 188 с. 3

Кайдалова Л. Г., Пляка Л. В. Психологія спілкування: навч. посібник. Харків, 2011. 132 с.

Куранова С. І. Основи психолінгвістики: навчальний посібник. Київ: Видавничий центр «Академія» 2012. 208 с.

Психологія мовлення і психолінгвістика: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / Калмикова Л.О., Калмиков Г.В., Лапшина І.М., Харченко Н.В.; За заг. ред. Л.О.Калмикової. К.: ПереяславХмельницький педагогічний інститут, в-во “Фенікс”, 2008. 245 с.

Harley T. A. The psychology of language: From data to theory. Psychology press. 2013.

Warren P. Introducing psycholinguistics. Publisher: Cambridge: Cambridge University Press, 2016. 290 p.

Додаткова:

Богущ А. М. Дошкільна лінгводидактика : теорія і методика навчання дітей рідної мови в дошкільних навчальних закладах. Вид. 2-ге, допов. Київ : Слово, 2011. 704 с.

Боряк О. В. Специфіка когнітивного компоненту мовленнєвої діяльності при розумовій відсталості. Актуальні питання корекційної освіти. Педагогічні науки. 2016. 7 (1). С. 38-49.

Дячук В. Семантичний простір концепту як джерело інтерпретації його змісту. Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. Literary Studies. Linguistics. Folklore Studies. 2022. 1 (31), 12-16.

Засекіна Л. В., Пастрик Т. В. Основи психології та міжособове спілкування: навч. посіб. 2-е вид. Київ, 2018. 216 с.

Калмикова Л. Мовленнєва діяльність як складова частина предмета психолінгвістики. East European Journal of Psycholinguistics. – 2015. – Т. 2, № 1. – С. 59-67.

Ковалевська, Т. Ю., & Локота, І. М. Алгоритм психолінгвістичної ідентифікації мовленнєвих маркерів шизофренії. *Записки з українського мовознавства*. 2021. 28. С. 266-273.

Косенко Ю. В. Основи теорії мовленнєвої комунікації: навч. посіб. Суми : Сумський державний університет, 2013. 292 с

Левицький А.Е., Сингаївська А.В., Славова Л.Л. Вступ до мовознавства: Навчальний посібник. К.: Центр навчальної літератури, 2006. 104 с.

Лянна О. В. Мовленнєва діяльність як спосіб реалізації мовленнєвого спілкування. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2015, (5), 143-150.

Приходько В. Б. Рецепція кольору в іншомовному дискурсі: теоретичний аспект. 2018.

Скрипник, А. Особливості мовлення при хворобі Альцгеймера. *Молодий вчений*. 2021. №2 (90). С. 85-89.

Станецька, Г. М. Екстрапірамідні розлади мовлення у дорослих. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 19: Корекційна педагогіка та спеціальна психологія*. 2016. №31. С. 97-101.

Свиридова Л. В. Вирішення лінгвістичних завдань в експертній практиці. Теорія та практика судової експертизи і криміналістики : зб. наук. пр. / М-во юстиції України, Харків. НДІ суд. експертиз ім. М. С. Бокаріуса, Нац. ун-т «Юридична академія України ім. Ярослава Мудрого»; Харків, 2015. – Вип. 15. – С. 237-243.

Додаткові ресурси:

Мазурок М. Мова і мовлення як предмет психолінгвістики. Нова педагогічна думка. – 2014. – № 1. – С. 55-58. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npd_2014_1_17

Посібник до вивчення курсу «Фізіологія мислення та мови». Дніпропетровськ: РВВ ДНУ, 2014. URL: <https://www.biochemistry-dnu.dp.ua/wp-content/downloads/metodichki/fiziol-mysl-ta-movy.pdf>

Психолінгвістика. Електронний посібник. URL: <https://cutt.ly/SLoxxqK>
Ramoo D. Psychology of language. BCcampus. 2021. URL: <https://opentextbc.ca/psyclanguage/>